



УДК 338.2

JEL Classification: A14

Олена Дубровіна ¹,
Едуард Новіков ²,
Іван Ткач ³

¹ Міністерство економічного розвитку і торгівлі України,
вул. М. Грушевського 12/2, м. Київ, 01008, Україна

e-mail: dubrovina@me.gov.ua

к.е.н., заступник начальника управління економічної стратегії департаменту економічної стратегії та макроекономічного прогнозування – начальник відділу з питань економічної безпеки, детінізації економіки та статистики

² Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського,
Повітрофлотський проспект, 28, м. Київ, 03049, Україна

e-mail: ednovi@bigmir.net

к.е.н., доцент кафедри економіки та фінансового забезпечення

³ Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського,
Повітрофлотський проспект, 28, м. Київ, 03049, Україна

e-mail: tkach9@ukr.net

к.е.н., доцент, начальник кафедри економіки та фінансового забезпечення

НАЦІОНАЛЬНІ ІНТЕРЕСИ УКРАЇНИ В СОЦІАЛЬНІЙ СФЕРІ ТА ЗАГРОЗИ НА ШЛЯХУ ДО ЇХ ЗАДОВОЛЕННЯ

Анотація. В статті розкрито сутність понять “національні інтереси”, “загроза безпеці” та “соціальна безпека” у їх взаємозв’язку. На основі аналізу індикаторів, що характеризують стан соціальної безпеки, здійснено оцінку її рівня, наведені статистичні дані щодо зайнятого населення віком від 15 до 70 років, рівень безробіття населення цієї вікової групи та кількість зайнятих у неформальному секторі економіки за даною віковою групою. Визначено чинники, що мають найбільший негативний вплив на поточний стан соціальної безпеки України. Визначено загрози соціальній безпеці, які, у разі їх подальшого поглиблення, визначатимуть стан безпеки у майбутньому. Наведено результати аналізу показників, що засвідчують наявність в Україні дисбалансів в поточних оцінках рівня життя населення та його матеріального становища як джерела зростання загроз безпеці держави. Наголошено, що розв’язання завдання перешкодження подальшій соціальній поляризації у суспільстві має стати першочерговим політичним завданням.

Ключові слова: безпека, національні інтереси, соціальна безпека, загрози безпеці, індикатори стану соціальної безпеки.

**Елена Дубровина,
Эдуард Новиков,
Иван Ткач**

НАЦИОНАЛЬНЫЕ ИНТЕРЕСЫ УКРАИНЫ В СОЦИАЛЬНОЙ СФЕРЕ И УГРОЗЫ НА ПУТИ К ИХ УДОВЛЕТВОРЕНИЮ

***Аннотация.** В статье раскрыта сущность понятий “национальные интересы”, “угроза безопасности” и “социальная безопасность” в их взаимосвязи. На основе анализа индикаторов характеризующих состояние социальной безопасности, осуществлена оценка ее уровня, приведены статистические данные занятого населения в возрасте от 15 до 70 лет, уровень безработицы населения этой возрастной группы и количество занятых в неформальном секторе экономики по данной возрастной группе. Определены факторы, имеющие наибольшее негативное влияние на текущее состояние социальной безопасности Украины. Определены угрозы социальной безопасности, которые, в случае их дальнейшего углубления, определять состояние безопасности в будущем. Приведены результаты анализа показателей, свидетельствуют о наличии в Украине дисбалансов в текущих оценках уровня жизни населения и его материального положения как источника роста угроз безопасности государства. Отмечено, что для решения задачи предотвращения дальнейшей социальной поляризации в обществе должно стать первоочередной политической задачей.*

***Ключевые слова:** безопасность, национальные интересы, социальная безопасность, угрозы безопасности, индикаторы состояния социальной безопасности.*

**Olena Dubrovina¹,
Eduard Novikov²,
Ivan Tkach³**

¹ Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine,
12/2, Hrushevskoho str., Kyiv, 01008, Ukraine

e-mail: dubrovina@me.gov.ua

*Ph.D., Head of the Division of Economic Security and Unshadowing of the Department of
Macroeconomic Forecasting*

² National Defense University of Ukraine,
28, Povitroflotskyi aven., Kyiv, 03049, Ukraine

e-mail: ednovi@bigmir.net

Ph.D., Assistant Professor, Department of economics and financial support

³ National Defense University of Ukraine,
28, Povitroflotskyi aven., Kyiv, 03049, Ukraine

e-mail: tkach9@ukr.net

Ph.D., Associate Professor, Head of department of economics and financial support

UKRAINE NATIONAL INTERESTS IN THE SOCIAL AREA AND THE THREATS TOWARDS THEIR CONSUMMATION

***Abstract.** The article is described the essence of such notions as “national interests”, “security threat” and “social security” in their relationship. Based on an analysis of indicators characterizing the state of the social security assessment carry out in its level, the statistical data of*

the employed population aged from 15 to 70 years old, the unemployment rate of the population in this age group and the number of employed in the informal sector of the economy of this age group. There are factors that have the greatest negative impact on the current state of social security and the threat of Ukraine social security, which, it will determine the security situation in the future in the event of further deepening. The results of the analysis of indicators evidencing in Ukraine imbalances in the current assessment of the standard of living and its financial position as a source of growing threats to security. Emphasized that solving the problem preventing further social polarization in society should be the primary political task.

Keywords: *security, national interests, social security, security threats, status indicators of the social security.*

Постановка проблеми. Задоволення національних інтересів є головним лейтмотивом діяльності держави та інших суб'єктів безпеки. Проте для України проблема адекватного визначення національних інтересів досі залишається однією з невирішених. Між тим, наявність протиріч у змісті інтересів може перетворитися на джерело як внутрішніх, так зовнішніх загроз національній безпеці держави.

Актуальність дослідження. На сьогодні в Україні відсутня продумана, концептуально-обґрунтована та ефективна система економічної безпеки, яка б, з одного боку, відображала національні інтереси суспільства і держави в економічній сфері, а з іншого – реально захищала їх від можливих загроз і небезпек, соціальних катаклізмів. Адже недопустимим є надання переваги якомусь варіанту реформування системи без здійснення оцінки впливу та соціально-економічних наслідків від його запровадження на всі складові системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання реалізації національних інтересів були предметом дослідження таких світових і вітчизняних науковців, як: Г. Моргентуа [12], В. Горбулін [1], А. Качинський [1], А. Кузьменко [6], В. Саламатов [10] тощо.

Метою статті є визначення національних інтересів України в соціальній сфері та загроз на шляху до їх задоволення.

Виклад основного матеріалу. У громадській організації і людських відносинах безпека має істотне значення. Її роль визначається тим, що небезпечні умови не сприяють продуктивної праці і відволікають від неї людей, змушених витратити свої сили, ресурси і кошти на боротьбу зі зверненими проти них небезпеками. Не випадково Ш. Монтеск (1689-1755 рр.) у своїй фундаментальній роботі “Про дух законів” (1748 р.) зауважив, що безпека – перша форма свободи. Безпека створює необхідні умови і передумови для творчої діяльності людей, поліпшення їхнього добробуту і збільшення суспільного багатства [8].

Історично та логічно проблема забезпечення економічної безпеки пов'язана зі становленням і розвитком державності, усвідомленням нацією своїх національних інтересів. Поняття “національний інтерес” було визнано науковим порівняно нещодавно: лише у 1935 році його вперше було включено до Оксфордської енциклопедії соціальних наук.

У сучасній науковій літературі поняття “національний інтерес” має багато різних визначень, більшість з яких не розкриває його сутності. Проте саме поняттям “національний інтерес” виправдовуються управлінські рішення у сфері економічної безпеки і оборони, наслідки яких виявляються протилежними очікуванім.

Батько “політичного реалізму” Г. Моргентуа стверджував: “Відправною точкою політики будь-якої держави має бути концепція національних інтересів, визначена в термінах сили” [12].

У Законі України “Про основи національної безпеки України” “національні інтереси” розглядаються як “життєво-важливі матеріальні, інтелектуальні і духовні цінності Українського народу як носія суверенітету і єдиного джерела влади в Україні, визначальні потреби суспільства і держави, реалізація яких гарантує державний суверенітет України та її прогресивний розвиток” [2]. Відповідно, в основу визначення пріоритетів соціальної безпеки і в практику здійснення політики соціальної безпеки повинні бути покладені соціальні

інтереси, які б відображали фундаментальні цінності і прагнення українського народу, його потреби в гідних умовах життєдіяльності, а також цивілізовані шляхи створення таких умов й засоби задоволення соціальних потреб громадян України. Необхідність вирішення складних економічних проблем вимагає певної підпорядкованості соціальних інтересів економічним. Водночас, без здійснення активної соціальної політики всі позитивні результати ринкових реформ і стабілізації виробництва будуть зведені нанівець постійно зростаючим соціальним напруженням у суспільстві.

На думку А. Кузьменка, національні інтереси виконують два важливих завдання: забезпечення високого міжнародного іміджу держави і використання переваг у геополітичному просторі для національного процвітання; підвищення добробуту громадян [6].

Кожна суверенна країна має власні національні інтереси, які не збігаються з інтересами інших країн, а у ряді випадків й альтернативні їм. Це є об'єктивним наслідком нерівномірності суспільного розвитку і дає підстави стверджувати, що боротьба між країнами ведеться постійно, а її характер (змагання чи антагонізм) обумовлюється наявністю та величиною конфліктного потенціалу.

Еволюція людської історії виявила низку закономірностей, що характеризують функцію безпеки:

- соціальний прогрес не усуває і не скасовує небезпеки існування особистості, суспільства, держави;
- зростання могутності людей над природою супроводжується і збільшенням масштабу загроз людству;
- у міру диференціації суспільства і ускладнення його організації розширюється і спектр соціальних небезпек;
- соціальні загрози не є незмінними і модифікуються разом з розвитком суспільства;
- системи безпеки є невід'ємним атрибутом складних соціальних систем і організацій;
- недооцінка або ігнорування проблем безпеки на всіх рівнях соціальної організації не тільки обертається тими чи іншими втратами, але, в кінцевому рахунку, неминуче веде до падіння життєздатності (конкурентоздатності) і навіть загибелі відповідних її елементів (суб'єктів) [3].

В Україні соціальна політика як ключова складова політики держави офіційно завжди включалася до числа найперших пріоритетів. Тим не менш, в країні склалася ситуація, за якої соціальна політика із засобу зменшення суспільної напруги перетворилась на один із суттєвих факторів її посилення, а її основоположні цілі залишились нереалізованими [11].

Соціальна безпека виникає як соціальний феномен у процесі розв'язання суперечності між такою об'єктивною реальністю, як небезпека, і потребою соціального індивідуума, соціальних груп і спільнот запобігти їй, локалізувати чи усунути наслідки небезпеки, реалізувавши свої соціальні інтереси найадекватнішими засобами. Цілеспрямована діяльність щодо забезпечення високого рівня соціальної безпеки як у межах політики соціально-економічних реформ держави, так і в процесі реалізації механізмів самозабезпечення з боку соціальних суб'єктів, потребує визначення критеріїв, показників, чинників зміни стану безпеки. Звідси виникає гостра потреба в науково обґрунтованому дослідженні рівня соціальної безпеки та її констатації в системі параметрів, здатних виконувати функцію спрямування практичних заходів на досягнення цілей безпеки в соціальній сфері. Водночас, специфікою формування пріоритетів національних інтересів в соціальній сфері є те, що проблеми в ній взаємопов'язані. Адже неможливо, наприклад, вирішувати проблему еміграції, не вирішивши проблему безробіття.

Система соціальної безпеки повинна визначати сукупність соціальних інтересів, що чинять суттєвий вплив на формування демографічної ситуації, збереження генофонду народу України, створення умов для нормальної життєдіяльності і відтворення населення, а також забезпечувати цілеспрямовані заходи щодо реалізації цих соціальних інтересів. Стратегічним напрямом соціальної безпеки, який тісно пов'язаний з демографічною ситуацією в країні,

особливо в період економічних перетворень, – є збереження трудового і наукового потенціалу країни.

Вихід економіки на вищу сходинку техніко-технологічного розвитку вимагає не лише створення сучасної матеріально-технічної бази та впровадження високопродуктивних технологій, а й наявності висококваліфікованого трудового потенціалу, що за своєю структурою і професійним складом був би спроможний задовольнити потреби виробництва. Причому втрати від руйнування трудового потенціалу, а також процесу відтворення кваліфікованих спеціалістів можуть виявитися більш невиправними, ніж суто економічні втрати внаслідок кризи.

Соціальний популізм дедалі виразніше демонструє свою безперспективність. Існуюча модель соціальної політики утруднює реалізацію її основних функцій, серед яких:

- забезпечення соціально-політичної стабільності;
- справедливий перерозподіл суспільного багатства;
- забезпечення конкурентоспроможності країни на міжнародному ринку за рахунок підвищення якості людського капіталу;
- забезпечення інтеграції (консолідації) та безпеки суспільства.

Соціальні зміни, пов'язані з глобальною трансформацією політичних, економічних та ціннісних засад суспільної системи, неминуче супроводжуються порушенням соціальної стабільності.

Процеси структурної реорганізації політичних та економічних засад суспільної системи, що надовго затяглися в Україні, призводять до загострення суперечностей між зростаючою потребою населення в стабілізації умов життя та глибоким незадоволенням різними сторонами життя (передусім – економічним), внаслідок чого посилюються протестні настрої [5].

У вітчизняній та зарубіжній практиці можна виокремити два основні підходи, які мають концептуальний характер і можуть бути визначені як основні концепції дослідження рівня життя населення:

– перша концепція розглядає рівень життя як матеріальне становище населення (у розумінні наявності необхідних матеріальних благ у вигляді доходу для підтримання основних життєвих потреб, забезпеченості певним рухомим та нерухомим майном тощо). Основна увага приділяється питанням визначення раціональних норм споживання та відповідності реального споживання цим нормам, рівня та купівельної спроможності доходів, обґрунтуванню їх диференціації в суспільстві, встановленню соціальних стандартів. Добробут окремої особи розглядається через призму загальнонаціонального добробуту. Стратегічна мета держави – збільшувати обсяги виробництва і шляхом перерозподілу доходів у суспільстві забезпечувати вищий рівень задоволення потреб;

– друга концепція (якості життя) базується на визнанні необхідності задоволення потреб людини не тільки в матеріальних благах, а й в умовах для розвитку й життєдіяльності, та означає частковий перехід від макроекономічного до мікроекономічного розуміння. Основна стратегічна мета – створення умов для якісного життя та всебічного розвитку людини [9].

В Україні єдиним, науково обґрунтованим та офіційно визнаним на державному рівні показником вартісної величини рівня життя людини є прожитковий мінімум.

Прожитковий мінімум на одну особу та для основних соціальних і демографічних груп населення складається з вартісної величини мінімального споживчого кошика, який включає:

- набір продуктів харчування, достатній для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я;
- мінімальний набір непродовольчих товарів, необхідний для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості;
- мінімальний набір послуг, необхідний для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості.

Утім українці не задовольняють своє продовольче споживання навіть на рівні занижених національних стандартів. Якщо за енергетичною цінністю харчування Україна в докризовий період перебувала в групі найбільш розвинутих країн (у 1990 р. добовий душевий набір продуктів харчування містив 3597 ккал), то в останньому десятиріччі минулого століття системна криза виробництва і споживання різко погіршила продовольчу ситуацію: у 1999 р. цей показник знизився до 2560 ккал. Після 2000 року почалося поступове підвищення середньодобового раціону, і у 2013 році він становив 2969 ккал. Для порівняння, сучасний рівень цього показника в США становить 3900 ккал, у країнах Європейського Союзу – 3500 ккал [4].

Крім того, розрахунок загального показника прожиткового мінімуму на одну особу в Україні не враховує міжрегіональні диспропорції соціально-економічного розвитку, особливості демографічного складу населення, ціни на основні споживчі товари та послуги.

Неадекватність прожиткового мінімуму сучасним реаліям породжує дезорієнтацію в соціальній політиці загалом і в політиці забезпечення доходів населення зокрема.

За розрахунками Мінекономрозвитку, за підсумком I півріччя 2014 року найбільш несприятливий вплив на рівень соціальної безпеки чинило погіршення показника зайнятості населення, що, у свою чергу, провокувало збільшення кількості населення, зайнятого у неформальному секторі, а також скорочення обсягів фінансування зі зведеного бюджету потреб освіти та охорони здоров'я в умовах гострої нестачі фінансових ресурсів для інвестування в економіку країни.

Зокрема, у I півріччі 2014 року кількість зайнятого населення віком 15-70 років зменшилась порівняно з відповідним періодом 2013 року на 801,8 тис. осіб (або на 4,2 %) до 18,5 млн. осіб. Як наслідок, рівень зайнятості населення віком 15-70 років зменшився за цей період з 60,1 % до 57,9 %, що мало найбільший негативний вплив на рівень безпеки за підсумком I півріччя 2014 року. Тоді як рівень безробіття населення цієї вікової групи (за методологією МОП) збільшився на 1,0 в.п. порівняно з I півріччям 2013 року та становив 8,6 % у I півріччі 2014 року.

При цьому кількість зайнятих у неформальному секторі економіки становила 4,6 млн. осіб (або 24,8 % від загальної кількості зайнятого населення) порівняно з 4,8 млн. осіб (23,3 % відповідно) у I півріччі 2013 року.

Разом з тим, за результатами обстеження Держстатом умов життя домогосподарств, дещо зменшилась порівняно з відповідним періодом 2013 року частка населення із середньодушовими еквівалентними загальними доходами у місяць, нижчими 75% медіанного рівня загальних доходів – на 0,5 в.п. до 22,2 % у I півріччі 2014 року. При цьому у споживчих грошових витратах домогосподарств збільшилась частка витрат на продовольчі товари (з 50,4 % у I півріччі 2013 року до 52,6 % у I півріччі 2014 року). Отже, скоріш за все, позитивний результат було отримано внаслідок виведення заможним населенням частини своїх доходів у “тінь” в умовах зростаючих негативних очікувань щодо розвитку економіки країни, підкріплених зменшенням у I півріччі 2014 року вперше, починаючи з 2009 року, реальної заробітної плати на 0,4% порівняно з відповідним періодом 2013 року. Адже саме гострі протиріччя між бідністю і багатством, величезний розрив у розподілі матеріальних благ становить в Україні не лише одну з найсерйозніших перешкод для соціальної консолідації і демократичного поступу, а й є потужним джерелом нерівності у забезпеченні ресурсами, необхідними для повноцінної життєдіяльності, збереження та поліпшення стану здоров'я [7].

Нерівність у життєвих шансах та можливостях, нестача необхідних ресурсів та гнітюче усвідомлення неможливості змінити своє життя на краще неминує впливає на поведінку бідних груп населення, і в тому числі життєзбережувальну. І йдеться не лише про незадовільне матеріальне становище, а й про його суб'єктивне сприйняття, уявлення про фінансову та економічну стабільність, відчуття незалежності, самодостатності, впевненості у майбутньому, яких позбавлені низько дохідні групи населення порівняно з іншими соціальними верствами.

Висновки та перспективи подальших досліджень в даному напрямку. Зауважимо, що національні інтереси завжди існують у суспільній свідомості, але залишаються на рівні думки до тих пір, доки соціально-економічні, історичні та політичні умови не сформулюють національно орієнтовану еліту, яка буде їх відстоювати.

Матеріальне становище як складова рівня життя населення за будь-яких економічних та політичних умов завжди має важливе значення. У період становлення ринкової економіки воно розглядається як один із найважливіших індикаторів соціально-економічної стратегії розвитку держави.

Великий розрив між високою вартістю життя і низькою ціною праці є гострою соціальною проблемою України. Невиправдано низький розмір оплати праці спричиняє зниження продуктивності праці та споживчого попиту, скорочення тривалості життя, деградацію інституту сім'ї, підвищення рівня захворюваності населення та зменшення його чисельності, а також зумовлює погіршення криміногенної ситуації.

Особливу значимість має фіксація у суспільній свідомості тієї обставини, що перешкоджання подальшої соціальної поляризації не розглядається елітами як першочергове політичне завдання.

Використана література:

1. Горбулін В.П. Пріоритетність національних інтересів у світлі стратегії національної безпеки України / В.П. Горбулін, А.Б. Качинський // Стратегічна панорама. – 2005. – № 3. – С. 11-18.
2. Закон України “Про основи національної безпеки України” від 19.06.2003 №964-IV / Офіційний вісник України. – 2003. – № 29. – С. 14-33.
3. Зеркалов Д.В. Соціальні проблеми сталого розвитку [Електронний ресурс]: Монографія / Д. В. Зеркалов, О. Ю. Арламов. – К.: Основа, 2013.
4. Інформаційно-аналітичні матеріали до слухань Комітету Верховної Ради України з питань соціальної політики та праці “Прожитковий мінімум: методика визначення та напрями використання у якості інструменту державної соціальної політики” / ДУ НДІ соціально-трудоких відносин Мінсоцполітики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lir.lg.ua/docs/publikacii/pm.pdf>.
5. Ключенко Е.О. Діагностика соціальної напруженості / Е.О. Ключенко // Автореф. на здобуття наук. ступеня канд. соціолог. наук. – 1998.
6. Кузьменко А. Проблема відповідності стратегії та системи забезпечення безпеки України національним потребам / А. Кузьменко // Юридичний журнал. – 2008. – №10. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2432> 2.
7. Левчук Н. М. Соціальна диференціація стану здоров'я і смертності в Україні / Н. М. Левчук // Демографія та соціальна політика. Науково-економічний та суспільно-політичний журнал. – №1. – 2007. – С. 12-27.
8. Монтескьє Ш. Л. О духе законів / Ш. Л. Монтескьє // Избранные произведения. – М.: Госполитиздат, 1955. – С. 160.
9. Рівень життя населення України / НАН України. Ін-т демографії та соц. дослідж., Держ. ком. статистики України; За ред. Л. М. Черенько. – К.: ТОВ “Видавництво “Консультант”, 2006. – 428 с.: іл. – Бібліогр.: с. 417-426. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.idss.org.ua/monografii/riven_juttva_naselennya%20krainu.pdf.
10. Саламатов В.О. Структура суб'єктивних уявлень про національні інтереси України / В.О. Саламатов, В.Л. Косолапов, А.Н. Гірник // Вісник АН України. – 1994. – № 1. – С. 72-76.
11. Формування моделі економічного розвитку України у післякризовому світі. – К.: НІСД, 2013. – 65 с.
12. Morgenthau H. Politics Among Nations: the Struggle for Power and Peace / H. Morgenthau. – N-Y, Knopf, 1967. – 489 p.

REFERENCES

1. Horbulin V.P., Kaczynski A.B. The priority of national interests in the light of national security strategy of Ukraine [Priorytetnist' natsional'nykh interesiv u svitli stratehiyi natsional'noyi bezpeky Ukrayiny]. *Stratehichna panorama – Strategic Panorama*, 2005, No. 3, pp. 11-18.
2. The Law of Ukraine “On National Security of Ukraine” from 19.06.2003 №964-IV [Zakon Ukrayiny “Pro osnovy natsional'noyi bezpeky Ukrayiny” vid 19.06.2003 #964-IV]. *Oftsiynyy visnyk Ukrayiny – Ukraine Official Journal*, 2003, No. 29, pp. 14-33.
3. Zerkalov D.V., Arlamov O.J. Social problems of sustainable development [*Sotsial'ni problemy staloho rozvytku*]: Monograph. Kyiv, Osнова, 2013.
4. Information-analytical materials to the hearings of the Verkhovna Rada of Ukraine for Social Policy and Labour “Subsistence level: determination method and uses as an instrument of state social policy” [*Informatsiyno-analitychni materialy do slukhan' Komitetu Verkhovnoyi Rady Ukrayiny z pytan' sotsial'noyi polityky ta pratsi*]

- “Prozhytkovyy minimum: metodyka vyznachennya ta napryamy vykorystannya u yakosti instrumentu derzhavnoyi sotsial'noyi polityky”]. SRI control of industrial relations Social Policy Ministry of Ukraine, available at: <http://www.lir.lg.ua/docs/publikacii/pm.pdf>.
5. Klyuyenko E.O. Diagnosis of social tensions [Diahnostyka sotsial'noyi napruzhenosti]. Thesis on competition sciences degree candidate sociologic science, 1998.
 6. Kuzmenko A. Problem compliance strategy and security system needs Ukraine national [Problema vidpovidnosti stratehiyi ta systemy zabezpechennya bezpeky Ukrainy natsional'nym potrebam]. *Yurydychnyy zhurnal – Law Journal*, 2008, No.10, available at: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2432>
 7. Levchuk N.M. Social differentiation of health and mortality in Ukraine [Sotsial'na dyferentsiatsiya stanu zdorov'ya i smertnosti v Ukraini]. *Demohrafiya ta sotsial'na polityka. Naukovo-ekonomichnyy ta suspil'no-politychnyy zhurnal – Demography and Social Policy. Sci-economic and socio-political journal*, No. 1, 2007, pp. 12-27.
 8. Montesquieu S. H. The Spirit of Laws. Selected Works [O dukhe zakonov]. Moscow, Gospolitizdat, 1955, p. 160.
 9. The standard of living of the population of Ukraine [Riven' zhyttya naseleennya Ukrainy]. NAS of Ukraine. Institute of Demography and social. for Scientific., Gos. com. Statistics of Ukraine; Ed. LM Cherenko, Kyiv, LLC “Publishing house “Consultant”, 2006, p. 428, pp. 417-426, available at: http://www.idss.org.ua/monografii/riven_juttya_naseleennya%20krainu.pdf.
 10. Salamatov V.A., Kosolapov V.L., Hirnyk A.N. The structure of subjective perceptions of natsionalni interests of Ukraine [Struktura sub'yektyvnykh uyavlen' pro natsional'ni interesy Ukrainy]. *Visnyk AN Ukrainy – Bulletin of the Academy of Sciences of Ukraine*, 1994, No. 1, pp. 72-76.
 11. Formation model of economic development of Ukraine in the post-crisis world [Formuvannya modeli ekonomichnoho rozvytku Ukrainy u pislyakryzovomu sviti]. KYIV, NISS, 2013, p. 65.
 12. Morgenthau H. Politics Among Nations: the Struggle for Power and Peace. N-Y, Knopf, 1967, p. 489.

Received: April, 2015

1st Revision: April, 2015

Accepted: May, 2015

